
Wzorce Dezinformacji: „Słabość i Ewolucja”

Można wyróżnić trzy wzorce strategicznej dezinformacji stosowane przez komunistów: wzorec dla okresu, w którym realizowane są cele konkretnej dalekosiężnej doktryny politycznej, wzorec na czas kryzysu reżimu komunistycznego lub jego polityki i wreszcie wzorec na okres przejściowy.

Wzorec „Słabości i Ewolucji”

Wzorec dezinformacji wykorzystywany podczas realizacji dalekosiężnej doktryny politycznej można nazwać wzorcem „*słabości i ewolucji*” lub też „*wykalkulowanego umiaru ideologicznego*”. Jego celem jest rozwianie obaw przeciwnika międzynarodowego komunizmu, poprzez zaniżanie jego rzeczywistej siły i utrudnianie im działań poprzez maskowanie rzeczywistych postępów komunizmu.

Dezinformacyjne zastosowanie tego wzorca oznacza zatem odzwierciedlanie rzeczywistych lub wymyślonych słabości, rozłamów i kryzysów świata komunistycznego, oraz stwarzanie wrażenia ewolucji od systemu ideologicznego w stronę jakiegoś systemu konwencjonalnego, narodowo-państwowego. Zamiarem

jest spowodowanie sytuacji, w której niekomunistyczne państwa, przyjmujące rzekomą niespójność i ewolucję świata komunistycznego za pewnik, nie będą w stanie zareagować odpowiednio na strategię ofensywną i w zamieszaniu zostaną zmuszone do podjęcia błędnych decyzji i przyjęcia nietrafnych analiz w sferze współlistnienia ze światem komunistycznym. Główną rolę w tym wzorcu dezinformacji odgrywa ukrywanie i mylne przedstawianie prawdziwej natury, celów, taktyki i technik prowadzenia polityki.

Podjęmowane są wysiłki w celu ukrycia lub zaniżenia prawdziwej siły i agresywności komunizmu w celu pozyskania i wykorzystania taktycznych sojuszników politycznych i uniknięcia wzbudzenia ich podejrzeń. Prawdziwe pozytywne informacje o reżimach komunistycznych są zatajane lub dezawuowane, niekorzystne są ujawniane, wymyślane, bądź przekazywane w formie „*przecieków kontrolowanych*”. Wiedząc, że w odróżnieniu od rządów demokratycznych, reżimy komunistyczne nie muszą się martwić o perspektywy wyborcze, mogą sobie pozwolić na ujawnianie prawdziwej bądź fałszywej informacji o samych sobie. Podkreślane są prawdziwe i fałszywe słabości systemów niekomunistycznych; środki dostosowawcze i rozwiązania przedstawiane są jako porażki, znaczenie różnic ideologicznych między światem komunistycznym a niekomunistycznym ulega pomniejszeniu. Pozwala się rozważać wykalkulowane złagodzenie systemu, a nawet pewne odejścia od dogmatów komunizmu. Wyolbrzymia się wspólne cechy i interesy państw demokratycznych i komunistycznych, zaś długofalowe cele komunizmu i ich skoordynowana realizacja są ukrywane. Jednak główną cechą tego wzorca jest podkreślanie rzekomych podziałów w świecie komunistycznym i ewolucji państw komunistycznych w kierunku niepodległych państw narodowych, działających głównie zgodnie ze swoimi interesami narodowymi. Wzorzec „słabości i ewo-

lucji” określa zastosowane formy i środki. Główną rolę odgrywają specjalne operacje dezinformacyjne, znaczenie propagandy zaś ulega pomniejszeniu i zaczyna ona odgrywać rolę pomocniczą.

Precedens NEP-u

Wzorzec „*słabości i ewolucji*” został z powodzeniem zastosowany przez Lenina w latach dwudziestych. W roku 1921 Rosja Sowiecka stała w obliczu nieuchronnej zapaści, wręcz upadku. Przemysł został zniszczony przez wojnę, rolnictwo znajdowało się w kryzysie. Rosjanie, rozczarowani surową polityką „komunizmu wojennego” byli na krawędzi rewolty, polityka terroru okazywała się nieskuteczna. Na Syberii i wzdłuż Wołgi wybuchały powstania chłopskie. Ruchy narodowe na Ukrainie, w Gruzji, Armenii i w Azji Centralnej otwarcie głosiły separatyzm i stanowiły poważne zagrożenie dla jedności państwowej, zbuntowali się marynarze w bazie w Kronsztadzie. Upadły nadzieje na światową rewolucję po porażkach komunistów w Niemczech, Polsce i na Węgrzech. Główne mocarstwa europejskie, chociaż podzielone, wszystkie były wrogie komunizmowi i nowemu państwu sowieckiemu, wielka rosyjska emigracja, rozproszona po całej Europie, spiskowała w celu obalenia reżimu. Rosja Sowiecka znajdowała się w całkowitej izolacji politycznej i gospodarczej.

Właśnie w tych wybitnie niekorzystnych warunkach, w warunkach niekorzystnej nierównowagi sił, Lenin wymyślił i uruchomił długofalową politykę, która po ośmiu latach miała się zakończyć spektakularnym sukcesem. Specjalnie nadano jej mylącą nazwę „*Nowej Polityki Gospodarczej*” (NEP – *Nowaja Ekonomическая Politika*). W rzeczywistości sięgała ona znacznie szerzej, niż tylko sfera gospodarcza, definiując także podstawowe cele polityczne i ideologiczne, taktykę wewnętrzną i zewnętrzną.

ną reżimu oraz strategię dla międzynarodowego ruchu komunistycznego. W okresie trwania NEP przywódcy sowieccy mieli wyeliminować separatyzmy, poprzez stworzenie federacji republik narodowych, czyli Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich. Mieli wprowadzić długoterminowe planowanie gospodarki na skalę państwa. Mieli zaplanować i zbudować sieć połączeń elektrycznych w celu połączenia ze sobą całego kraju. Mieli zacząć zmieniać równowagę sił na korzyść komunizmu.

Dla świata w ogólności NEP oznaczał, że przemysłowcy z zagranicy otrzymali koncesje w sowieckim przemyśle i zezwolono im na otwarcie interesów w Rosji Sowieckiej. Sowieckie przedsiębiorstwa przemysłowe zostały zorganizowane w trusty i działały na zasadach osiągania zysku, rachunku ekonomicznego; mniejsze przedsiębiorstwa mogły stać się własnością spółdzielni lub osób prywatnych. Ponownie w użyciu znalazły się pieniądze i zezwolono na prywatny handel. Rozluźniono restrykcje wyjazdowe, ogłoszono amnestię i zachęcano do powrotu emigrantów, zezwalając jednocześnie na emigrację części obywateli sowieckich. Sowiecka dyplomacja poszukiwała form pokojowego współistnienia z Zachodem.

Sowieccy przywódcy postrzegali to w inny sposób. Liczyli, że NEP nie tylko spowoduje ożywienie gospodarcze, ale także uśmierzy wewnętrzny bunt, rozszerzy handel zagraniczny, przyciągnie obcy kapitał i wiedzę specjalistyczną. Miał także pozwolić na pozyskanie uznania dyplomatycznego wśród państw niekomunistycznych, uchronić od konfliktu z mocarstwami europejskimi, pomóc w wykorzystaniu konfliktów wewnątrz i między państwami kapitalistycznymi, zneutralizować ruch emigracyjny i wesprzeć promocję rewolucji światowej poprzez ruch komunistyczny.

Lenin wierzył, że ta zasadniczo agresywna i ideologiczna polityka okaże się skuteczna, jeśli będzie jej towarzyszyło systema-

tyczne wprowadzanie w błąd opinii światowej i przedstawianie mylnych informacji lub, używając słowa na wskroś współczesnego: dezinformacji. Cechami charakterystycznymi tej dezinformacji były pozorowane złagodzenie ideologii komunistycznej, unikanie odniesień do przemocy w metodach działania, przesada w przedstawianiu stopnia przywrócenia kapitalizmu w Rosji Sowieckiej, stosowanie trzeźwego i „biznesowego” stylu w negocjacjach dyplomatycznych i handlowych z Zachodem, a także nacisk na rozbrojenie i pokojowe współistnienie. Wszystko to było obliczone na wywołanie wrażenia, że system komunistyczny był słaby i stracił swój rewolucyjny impet. Pozostawiony sam sobie, albo miałby się rozpaść, albo w jakiś sposób ułożyć z systemem kapitalistycznym.

Sowiecka służba bezpieczeństwa została zreorganizowana, i przyjęła nazwę OGPU (*Związkowy Państwowy Zarząd Polityczny*) i otrzymała nowe zadania polityczne. Zlecono jej montowanie operacji politycznych i dezinformacyjnych. Stworzono podstawione, fałszywe ruchy opozycyjne, sterowane potajemnie przez OGPU. Zaplanowano je w celu wciągania w swoje szeregi prawdziwych opozycjonistów w kraju i zagranicą. Reżim używał tych niewinnych osób do różnych celów. Mogły funkcjonować jako kanały dezinformacji, szantażowano ich i rekrutowano jako agentów, aresztowano i wytaczano publiczne procesy. Charakterystycznym (choć nie jedynym) przykładem tej techniki była tak zwana operacja „Trust”.

W 1921 roku, na samym początku NEP-u, OGPU stworzyła w Rosji Sowieckiej fałszywą organizację antysowiecką, *Sojusz Monarchistyczny Rosji Środkowej*. Założona przez carskich generałów w Moskwie i Leningradzie, niegdyś istniała naprawdę, została jednak zlikwidowana przez tajne służby w latach 1919-1920. Organizacją nominalnie kierowali jej byli członkowie, w tym dawni carscy generałowie, a także członkowie starej arystokracji, któ-

rzy przeszli na stronę Sowietów. Ich lojalność wobec reżimu sowieckiego nie podlegała wątpliwości, ponieważ zdradzili dawnych przyjaciół z podziemia antykomunistycznego. Byli to carscy generałowie Brusilow i Zajonczkowski, były carski *attaché* wojskowy w Jugosławii [Serbii], gen. Potapow, a także b. carski urzędnik z ministerstwa transportu Jakuszew. Najbardziej aktywnym członkiem „*Trustu*” był dawny oficer wywiadu Sztabu Generalnego w carskiej Rosji, który używał wielu nazwisk, a jedno z nich to Oppperput.

Agenci „*Trustu*” podróżowali za granice i ustanawiali poufne kontakty z prawdziwymi przywódcami antykomunistycznej emigracji, rzekomo w celu koordynacji działań przeciw reżimowi sowieckiemu. Wśród ważnych przedstawicieli emigracji, z którymi się spotykali, byli Borys Sawinkow oraz generałowie Wrangel i Kutiepow.

Agenci przekonywali swoje kontakty, że monarchistyczny ruch antysowiecki, który reprezentowali, dobrze już okrzepł i spenetrował wyższe szczeble w armii, służbach bezpieczeństwa, a nawet w rządzie i że w swoim czasie będzie mógł przejąć władzę i przywrócić monarchię. Przekonali przywódców emigracji, że system przeszedł radykalną przemianę: komunizm zawiódł, ideologia była martwa, aktualni przywódcy nie mieli nic wspólnego z fanatycznymi rewolucjonistami z przeszłości. W głębi serca byli nacjonalistami, a ich reżim ewoluował w stronę umiarkowanego reżimu narodowego i miał wkrótce upaść. NEP miał być pierwszym poważnym ustępstwem na drodze do przywrócenia w Rosji kapitalizmu. Wkrótce miały nastąpić koncesje polityczne. Z tego powodu, jak przekonywali agenci „*Trustu*”, każda interwencja czy wrogi gest ze strony mocarstw europejskich lub ruchu emigracyjnego byłyby co najmniej złymi pomysłami, jeśli nie tragicznymi, jako że zjednoczyłyby tylko Rosjan wokół rządu i w ten sposób przedłużyłyby jego trwanie. Rządy europejskie i

przywódcy emigracji powinni przerwać antysowiecką działalność terrorystyczną i zmienić swoją postawę z wrogiej reżimowi sowieckiemu na biernie go akceptującą. Powinny uznać jego państwowość i zwiększyć obroty handlowe. W ten sposób bardziej mogliby się przysłużyć ewolucji systemu. Przywódcy opozycji powinni wrócić do Rosji i tam mieć swój wkład w proces przemian.

Oczywiście wśród emigracji znaleźli się nieufni, ale prestiż przywódców organizacji (w szczególności generała Brusilowa) większość przekonał. Przyjęli na wiarę dezinformację „Trustu” i przekazali ją do wpływowych przyjaciół w europejskich służbach wywiadowczych. Kiedy po jakimś czasie trafiła ona do rządów jako „tajny” materiał wywiadowczy, brzmiała bardzo imponująco, a kiedy ta sama historia zaczęła być potwierdzana przez jedno źródło po drugim, stała się „tajna i wiarygodna”. Zaangażowały się w nią liczne służby specjalne w całej Europie i wydawało się niemożliwe, aby wszystkie się myliły.

W czasie kiedy „Trust” rozkwitał, OGPU przejęła kontrolę, całkowicie lub częściowo, nad dwoma dalszymi ruchami obliczonymi na wpływanie na klimat polityczny sprzyjający dla NEP. Były to ruch „*Zmiana Znaków Drogowych*” i ruch „*Euroazjatycki*”. Pierwszy był wykorzystywany przez sowieckie tajne służby w celu zwodzenia emigracji i europejskich intelektualistów, że ideologia komunistyczna była w odwrocie, a reżim sowiecki ewoluował w stronę umiarkowanego państwa narodowego. Ruch publikował w Paryżu i Pradze, przy nieoficjalnym wsparciu obu rządów, tygodnik „*Zmiana Znaków Drogowych*”, a w Berlinie gazetę „*W Przeddzień*”. W 1922 roku, nieco ryzykownie, rząd sowiecki zezwolił na wydawanie w Moskwie i Leningradzie dwóch czasopism, „*Rosja*” i „*Nowa Rosja*”. Miały one na celu wywierać podobny wpływ na inteligencję wewnątrz kraju.

Do 1926 roku wszystkie publikacje ruchu „Zmiana Znaków Drogowych” zostały skonfiskowane, ruch rozbity, a część jego przywódców w Związku Sowieckim aresztowana. Jedna z oficjalnych sowieckich publikacji częściowo potwierdza wykorzystanie ruchu w celach dezinformacyjnych i opisuje jego koniec. Nieco później operacja „Trust” zakończyła się aresztowaniem tych przeciwników reżimu, którzy byli na tyle nierozważni, że ujawnili się, wiążąc się z „Trustem”.

W celu wywarcia wrażenia na sowieckim społeczeństwie, przeprowadzono procesy przeciw opozycjonistom – niektórym prawdziwym, innym fałszywym – na obszarze całego państwa. Za granicą stosowano wiele różnych środków w celu rozbicia, rozproszenia i dyskredytacji ruchu emigracyjnego i europejskich służb wywiadowczych. Agenci obu rodzajów, niektórzy prawdziwi, inni fałszywi, byli zaocznie sądzeni, przywódcy emigracji, dziennikarze, biznesmeni, dyplomaci i członkowie rządów byli szantażowani w celu skłonienia ich do współpracy z sowieckim wywiadem. Pojedynczych przywódców ruchu emigracyjnego i ich zwolenników porywano, włączając w to Borysa Sawinkowa, generała Kutiepowa i estońskiego ambasadora w Moskwie Adu Birka. „Spalonych” agentów wymieniono na innych. Wybrane osoby i rządy ośmieszano jako „głupców, którzy ulegli sprytniej prowokacji OGPU”, bądź też szantażowano groźbą dyskredytacji. Dla przykładu, jeszcze w 1944 roku, podczas sowieckiej okupacji Finlandii, Żdanow straszył fińskiego prezydenta Mannerheima, że jeśli nie zgodzi się na sowieckie żądania, zostanie publicznie osądzony za swoją antysowiecką działalność podczas operacji „Trust” i w ten sposób zostanie wykluczony z polityki.

NEP został oficjalnie zakończony przez Stalina w 1929 roku czymś, co nazwano „socjalistyczną ofensywą na wszystkich frontach”. Cofnięto koncesje dla zagranicznych przemysłowców, zabroniono działalności prywatnych przedsiębiorstw, skonfiskowa-

no prywatną własność, skolektywizowano rolnictwo, zintensyfikowano represje wobec opozycji politycznej. Równie dobrze NEP-u mogło nigdy nie być.

Skutki NEP-u

Podczas NEP-u nastąpiła wielka poprawa sytuacji w rolnictwie, w przemyśle i handlu. Mimo że NEP nie przyciągnął wielkich kredytów z Zachodu, w jego skutku sprowadzono technologię i nowoczesny, wydajny sprzęt. Tysiące zachodnich techników i inżynierów pomogło uprzemysłwić Związek Sowiecki, zachodnie firmy wybudowały najważniejsze fabryki. Można powiedzieć, że podwaliny pod sowiecki przemysł ciężki i zbrojeniowy zostały położone w latach dwudziestych z amerykańską, brytyjską, czechosłowacką, a po *Traktacie z Rapallo* (1922), także z niemiecką pomocą. Niemcy odegrały szczególnie ważną rolę w procesie militaryzacji Związku Sowieckiego. Zgodnie z tajnymi klauzulami traktatu, Niemcy pomogli zbudować nowoczesne fabryki sprzętu lotniczego i pancernego. Komuniści nazywali cynicznie obcych przemysłowców i biznesmenów „*pomocnikami socjalizmu*”. Rozpoczęto epokę długofalowego planowania i industrializacji. Uznanie Związku Sowieckiego *de iure* przez państwa zachodnie pomogło reżimowi pokonać opozycję wewnętrzną i ustabilizować się politycznie. Niedobitki innych partii politycznych (eserowcy [Socjaliści-Rewolucjoniści], mienszewicy i syjonści) zostały zdławione, zlikwidowane lub wygnane. Chłopów spacyfikowano. Złamano niezależność kościołów, założono nowe „*żyjące kościoły*”, kontrolowane przez reżim. Zmiażdżono ruchy narodowe i separatystyczne w Gruzji, Armenii, na Ukrainie i w republikach azjatyckich, narody zostały całkowicie inkorporowane do związku federalnego. Podczas NEP-u nie powstała żadna nowa opozycja polityczna. Regularne czystki w partii komuni-

stycznej utrzymały ideologiczną czystość, tylko mniejszość jej członków uległa pokusom kapitalizmu i została wyrzucona. Partia i tajne służby zdobyły doświadczenie w aktywnej działalności i kontrolowaniu kontaktów z Zachodem. Służby bezpieczeństwa zaczęły sprawować efektywną kontrolę nad sowieckim społeczeństwem.

Antysowiecki blok państw europejskich, którego powstania się spodziewano, nigdy się nie ziścił. Wszystkie ważniejsze państwa (poza USA), uznały *de iure* Związek Sowiecki. Rosyjski ruch emigracyjny został skutecznie spenetrowany, zdyskredytowany i pozostawiony samu sobie w rozkładzie. *Traktat z Rapallo*, podpisany z Niemcami w 1922 roku (ukoronowanie aktywnej dyplomacji Lenina) podniósł prestiż Sowietów, pomógł zwiększyć potencjał militarny, uniemożliwił powstanie wspólnego frontu antykomunistycznego w Europie i osłabił *Republikę Weimarską*.

Między 1921 a 1929 rokiem do *Kominternu* dołączyło dwanaście nowych partii komunistycznych, co w sumie dało czterdzieści sześć. Stosując legalną taktykę, partie komunistyczne zwiększały swoje wpływy w związkach zawodowych i parlamentach. Mimo że hasło stworzenia „zjednoczonego frontu” z *Międzynarodówką Socjalistyczną* nie zostało zrealizowane, niektóre partie socjalistyczne (niemiecka, francuska, hiszpańska i czechosłowacka) podzieliły się pod wpływem usilnych starań komunistów: frakcje skrajnie lewicowe przyłączały się do partii komunistycznych lub zakładały nowe partie. Komintern zdobył cenne doświadczenie w jednoczesnym stosowaniu taktyki legalnej i rewolucyjnej, w umiejętności zmieniania jednej na drugą oraz w koordynowaniu działań z dyplomacją sowiecką. Połączone taktyki zostały skutecznie wykorzystane przez komunistów w nacjonalistycznych Chinach. Mongolia została pierwszym państwem satelickim ZSRR.

Wnioski z NEP-u

Dezinformacja w okresie NEP-u okazała się sukcesem. Patrząc oczami Zachodu, zagrożenie komunizmem podczas jego trwania wydawało się zażegnane. Lęk przed bolszewizmem został rozwiany. Osłabła pozycja antykomunistów. Wzrosły nadzieje na odprężenie. Zachodnia opinia publiczna, niechętna poświęceń, naciskała na swoje rządy w sprawie dalszego układania się z reżimem sowieckim. Oczywiście, w rzeczywistości zagrożenie komunizmem wzrosło: zachodnie nadzieje za jakiś czas miały zostać całkowicie zburzone. Niemniej stratedzy komunizmu nauczyli się, że przywódcy Zachodu mogą być oszukiwani i skłaniani do podejmowania błędnych decyzji w zakresie ich ocen i polityki wobec Związku Sowieckiego. Rzeczywiście, dezinformacja stworzyła korzystne warunki dla skutecznego funkcjonowania sowieckiej polityki wewnętrznej, dyplomacji i działalności *Kominternu*.